

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

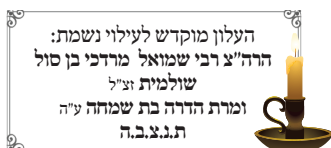
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס ד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן

העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שיש שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף

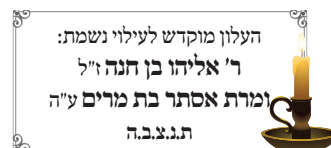
היומי במלגה מכובדת למגדרי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע ללימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים |

מבכנים ארציים ואברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

יום ג' כ"א סיון-יום ב' כ"ז סיון תשפ"א

שבוע פרשת שלח לך

דף נ"א

... ולרב ששת, אדמוקים לה באילו של אהרן לוקמה בפסח, דדוחה את השבת ואת הטומאה, ועושה תמורה דקרנן יחיד הוא! - קסבר: אין שוחטין הפסח על היחיד.

מבואר בגמ' לעיל [נ"א] שלת"ק כל שהוא קרנן ציבור דוחה את השבת ואת הטומאה, והקשה עליו ר"מ שהרי פסח הוא קרנן יחיד ודוחה את השבת ואת הטומאה. וביארו הראשונים, שודאי גם ת"ק מודה שיש קרבנות יחיד שדוחים את השבת ואת הטומאה, וכן יש קרבנות ציבור שאין דוחים כמו שהקשה שם ר' יעקב שפר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה וחגיגה שהם קרנן צבור הוא ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה, אלא הכלל הוא שכל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה, ואעפ"כ נקט ת"ק כלל זה כיון שבדרך כלל קרבנות ציבור קבוע להם זמן וקרננות יחיד אין קבוע להם זמן. וכאן מקשה הגמ' שכיון שלמעשה הפסח הוא קרנן יחיד ממילא עושה תמורה, והיה אפשר להעמיד בזבח זה את הברייטא שזבחי' עושה תמורה ודוחה את השבת ואת הטומאה.

וביארו בתוס' דעדיפא לאוקמי בפסח, דכיון דנקט לשון 'זבח' הרי דלשון זבח מצאנו בפסח ולא מצאנו בפרו ואילו של אהרן באלו הקרבנות עצמם אלא בחטאת סתם דומיא דפרו, לכך עדיף דלוקי בפסח היינו דיש בו ציבור כביחיד והיינו אליבא דר"נ דדריש ליה ומשחטו אותו כל קהל ישראל דישאל

יוצאין בפסח אחד ואכילה לא מעכבא והוה כקרנן ציבור, וזה לא שייך באילו של אהרן.

עוד ביארו בראשונים, דכיון דנאכל הפסח בכנופיא נראה יותר כקרנן ציבור ושייך בו הלשון בברייטא ביחיד כבציבור. שזה לא שייך באילו של אהרן ומשו"ה עדיפא ליה לאוקמי בפסח.

וביאר בזה הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בהקדם מש"כ הגר"מ מנחם זעמבא הי"ד בזרע אברהם [ס"ד] מהמכילתא דדריש מקרא דושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, מנין אתה אומר שאם אין להם לישראל אלא פסח אחד שכולם יוצאים בו יד"ה, ת"ל ושחטו אותו, והלשון שאם אין להם לישראל מבואר דלא איירי התם לומר דינא דר"נ אלא דין אחר, וביאר שם בפירוש ברורי המידות דס"ל להמכילתא דלא כסוגיא בפסחים דדריש מיניה ר"נ דכל ישראל יוצאין בפסח אחד, אלא דס"ל להמכילתא דמכל ישראל דרשינן דתרי גווי פסחים איכא, איכא פסח שהוא קרנן יחיד ואיכא פסח שהוא קרנן ציבור, והיינו דאי יש שה לכל אחד ואחד כפי צורכו וצורך המנוים הרי דמקריבים הפסח של כל אחד ואחד והוא קרנן יחיד, אבל אי ליכא אלא שה אחד ולא שייך כאן אכילה הרי שבכה"ג נתחדש בתורה דמקריבים שה בתורת קרנן ציבור עיין שם.

ולפי דרכו מיושבים כאן הדברים היטב, דא"כ שפיר הלשון דנוהג 'ביחיד כבציבור', דשייך קרנן פסח ששם קרנן ציבור

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמוטטת יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

עליו והוא בדליכא פסחים ליחידים, ושפיר מקשה הגמ' נוקי בפסח דעדיפא ליה האי מאילו של אהרן, דהרי לפ"ז מתבאר הלשון דנוהג ביחיד כבציבור.

ונראה דאפילו לדין המחודש הזה ליכא ראייה דבמקום שאין מביאים פסח משום זבים שנאמר שיביאו פסח המחודש דהיינו פסח הציבור. דאפשר דר"ל האי מילתא דנתחדש שיש פסח ציבור היינו במקום דראוי להביא משום יחיד רק אינם יכולים להביא משום חסרון ה"ת. אבל במקום שהדין מעכב עליהם להביא ה"נ דליכא האי קרבן ציבור דתליא הקרבנות אהדדי, ע"כ.

וחכם אחד ביאר [ספר הזכרון נר ליחזקאל ע' 021] עפ"י דברי הזרע אברהם הנ"ל בשם ברורי המידות דעתו של רבי יהודה, דס"ל שאין שוחטין את הפסח על היחיד [פסחים צ"א, א'], ודריש לה מקרא, ברם טעמא דמילתא לא נתבאר שם. אכן מה שסתם לנו התנא במקומו במסכת פסחים, נתגלה על ידי מה ששינונו כאן "לוקמה [רב ששת] בפסח וכו' דקרבן יחיד הוא?" ומתרתא הגמ', "קסבר אין שוחטין את הפסח על היחיד". משמע שרב ששת, דס"ל כר' יהודה, מפרש טעמו של דבר, ש"פסח אינו קרבן - יחיד" [פיר"ח כאן], ואעפ"י שכל יחיד חייב בו, הרי ביסודו קרבן - צבור הוא.

ואף הרמב"ם [פרק ב' מהל' ק"פ ה"ב], שפסק כר' יוסי שבדיעבד כשר, הוסיף: "ומשתדלין שלא ישחוט [יחיד] לכתחילה, שנאמר [כל עדת ישראל] יעשו אותו", [ועי' שפת אמת ובחיים דף צ"ט, הואיל ופסח קרבן צבור הוא, שהכל מביאין - אינו בכלל קרבנו].

משנה. היה מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים, וביניהן אמה ... תנו רבנן: בין המזבח למנורה היה מהלך, דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר: בין שלחן למזבח. ויש אומרים: בין שלחן לכותל. מאן יש אומרים? אמר רב חסדא: רבי יוסי היא, דאמר: פיתחא בצפון קאי ...

פסק הרמב"ם [פ"ד מבית הבחירה ה"ב] כת"ק שבבית שני היה ב' פרוכות כיון שנסתפקו על קדושתה של האמה טרקסין.

וכתב בליקוטי הלכות, דהלכה כר' יהודה שבין המזבח למנורה היה מהלך, כי כן הוא סתם מתני' דב' פרוכות היו והחיצונה פרופה מן הדרום [להלן נ"ב ב']. ופלא שלא הוזכר ברמב"ם.

דף נ"ב

איבעיא להו: היכי קאמר קרא? ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן שם או דילמא הכי קאמר ודביר בתוך הבית מפנימה. ומי מספקא ליה? והתניא, איסי בן יהודה אומר: חמש מקראות בתורה אין להן הכרע: שאת, משוקדים, מחר, ארור, וקם. והתניא: הוא יוסף איש הוצל, הוא יוסף הבבלי, הוא איסי בן יהודה, הוא איסי בן גור אריה, הוא איסי בן גמליאל, הוא איסי בן מהללאל. ומה שמו - איסי בן עקיבא

שמו! - בדאורייתא ליכא, בדנביאי איכא. - ובדאורייתא ליכא? והא איכא דבעי רב חסדא: וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת, כבשים, ויזבחו זבחים שלמים פרים, או דילמא אידי ואידי פרים? - לרב חסדא מספקא ליה, לאיסי בן יהודה - פשיטא ליה.

כתבו התוס', לגבי "משוקדים" שאין הכרע אם קאי אלפניו "ארבעה גביעים - משוקדים" או אלאחריו "משוקדים כפתוריה ופרחיה", שאע"פ שיש אתנחתא בגביעים ומשמע מזה שמשוקדים קאי אסיפא, מ"מ אין לנו הכרע

אמנם הריטב"א ותוס' הרא"ש כאן כתבו, דהא דאמרינן חמשה מקראות אין להם הכרע, היינו דמלשון הקרא אין הכרע אי קאי אלמעלה או אלמטה, אבל מפיוסוק טעמי המקרא שפיר יש להוכיח הספק אהיכא קאי.

ביד מלאכי [ס' רע"ח] הביא דברי הריטב"א אלו, וכתב דמשוקדים כדקאי קאי ולא נפשט ספקו, והיינו דנאמר [בראשית ד' ז'] הלוא תיטיב עם מהפך פשטא, ושאת עם זקף קטון, הרי ששאת הוא חיבור למעלה. וכן במלחמת עמלק נאמר [בשלה י"ז ט"ו] צא והלחם בעמלק, ויש אתנחתא, ואח"כ כתיב מחר אנכי ניצב וגו', הרי דקאי אלמטה. בברכת יעקב נאמר בתחלת הפסוק [ויחי מ"ח ז'] אחר אפם כי עז הרי דקאי אלמטה. וכן בפרשת וילך [ל"א ט"ו] נאמר הנך שוכב עם אבותיך וישנו שם אתנחתא, ואח"כ כתיב וקם העם הזה, הרי דקאי אההמשך, אבל לגבי המנורה נאמר [תרומה כ"ה ל"ד] ארבעה גביעים עם אתנחתא, ואח"כ משוקדים עם זקף קטן, ולאחמ"כ כפתוריה ופרחיה עם טפחא סוף פסוק. ואם כן אין סימן היכר אם זה שייך למעלה או למטה.

אמנם בתורה תמימה [פ' תרומה] כתב שכיון שישנה אתנחתא תחת גביעים, אם כן בודאי שייך משוקדים למטה.

ובשו"ת אבקת רוכל למרן הבית יוסף [ס' ד'], כתב דגם עכשיו לא נפשט ספק זה, כיון דמצינו בהרבה דברים שיש שינוי ניקוד וטעמים ועוד שאר נוסחאות וי"ל דגם בזה קבלו חז"ל שיש בזה נוסחאות מנוסחאות שונות ואין בזה הכרע.

במהרש"א הביא גם כן מפענח רזא ששכחו את טעמי המקראות, וכמו שמצאנו במס' קידושין דהפסוק דהנה אנכי בא אליך בעב הענן [בפ' יתרו] במערבא הו' קרו ל' בתלתא פסוקי, ובעל כרחינו שהטעמים היו שונים מהטעמים שלנו, אולם כתב דמדברי התוס' לגבי משוקדים משמע שאף שידעו טעמי המקרא אעפ"כ אין להם הכרע ע"כ. והוא סייעתא לסברת מרן הבית יוסף כנ"ל.

אך רבינו החיד"א [בקונטרס השג יד על היד מלאכי שנדפס בסו"ס דברי אמת - מערכות עמ' רי"ט] כתב, דמדברי הריב"ש שהובאו בעין יעקב [פ"ב דע"ז] נראה דלא כהנ"ל אלא ג"כ אחרי פיוסוק הטעמים ע"י עזרא נשאר הספק ע"ש וכותב עוד החיד"א: וכן ראיתי שכתב מרן בתשובה כת"י עכ"ל. וראה עוד ביעיר אוזן לחיד"א [מערכת א] שהעיר על היד מלאכי הנ"ל והו"ד בשדי חמד [מערכת ח כלל צ"ח] ע"ש.

ומתפלל על ישראל, ומקטיר קטורת, ולא זו משם עד שנראה בענן, ומוחל עוונתיהם של ישראל“.

ופשט לשונו ז"ל וכן סדר דבריו, מראה בעליל שתפילת כהן גדול היתה לפני ולפנים בקדש הקדשים ולא היה זו משם וכו' ודוק.

ונראה שבעל הרוקח ז"ל בשיטת רבו הולך, כי רבו הוא רבינו יהודה החסיד ז"ל כה כתב בספר חסידים [סימן תצ"ה דפוס ברלין]: "ביום הכיפורים נכנס [כהן גדול] לפני ולפנים, ואותו מקום שהיו מקטירים הקטורת היתה נשמעת התפילה, שהרי כהן גדול היה מתפלל תפילה קצרה בבית קדשי הקדשים, ואם התפילה היתה נשמעת בחוץ כמו מבפנים, לא היה צריך להתפלל לפני ולפנים, וכו', כי כהן גדול שנכנס לפני ולפנים יתפלל שם במקום הקטורת, לפי שכתוב כי בענן אראה על הכפורת". ומפורש להדיא בדברי ספר חסידים שהכהן גדול היה מתפלל תפילתו ביום הכיפורים לפני ולפנים בבית קדש הקדשים ודוק.

וכזאת כתב רבינו בחי ז"ל בביאורו לתורה ויקרא [ט' כ"ג] שכתב: "ואמר ויצאו ויברכו את העם, כלומר סמוך להקטרת הקטורת מיד, לפי שבאותה שעה התפילה מקובלת יותר, וכך היה מנהגו של כהן גדול ביום הכיפורים היה נכנס לפני ולפנים להקטיר הקטורת ומתפלל על צרכי העם בספוק מחייתו, ומזה אמר דוד תכון תפילתי קטורת לפניך, הזכיר הקטורת יותר משאר הקרבנות לפי שהוא קרבן הנבחר והנרצה יותר, גם התפילה באותה שעה יותר מקובלת". ומתבאר שתפילת כהן גדול היתה בקדש הקדשים ודוק.

וכן ברבינו בחי ז"ל ויקרא [ט"ז א' דף תצ"ד] שכה הביא ממדרש תנחומא [פרשת אחרי ס"ו]: "סלע ישכון ויתלונן, זה מקדש ראשון, על שן סלע ומצודה, זה מקדש שני, וקורא סלע אבן שתיה שהיתה שם לפני הארון, ולמה נקרא אבן שתיה שממנה הושתת העולם, משם חפר אוכל, מתוך אותה אבן שתיה היה כהן גדול מתפלל על ישראל בסיפוק מזונוותיהם, ואומר יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתהא שנה זו הבאה עלינו גשומה וטלולה ושחונה, שנת שובע, שנת רצון, שנת ברכה, שנת משא ומתן, שנה שלא יצטרכו עמך בית ישראל לפרנסה זה לזה ולא לעם אחר, ושלא יגביהו שררה זה על זה".

ועוד הביא מבעל הטורים [שמות כד, ב] הכותב: "ונגש משה לבדו אל ה', ונגש תלת, חד הכא, ואידך ונגש הכהן, ואידך ונגש חורש בקוצר, כמו שנגש משה לבדו, כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים להתפלל שם על השנה שתהא כתקונה, כדכתיב ונגש חורש בקוצר".

ופשוטן של דברים "לפני ולפנים" היינו בית קדש הקדשים ושם היה הכהן גדול מתפלל תפילתו על הגשמים, ולכאורה זה תמוה שתפילת כהן גדול היתה בהיכל, ולא לפני ולפנים בקדש הקדשים וכמשנ"ת [וע"ש עוד שהאריך בזה].

צבר את הקטרת על גבי גחלים. תנן כמאן דאמר צוברה. תני חדא: צוברה פנימה, שהיא חוצה לו. ותניא אידך: צוברה

דברים אלו נוגעים לדינא כמו שכתב בשערי אפרים [פ"ג סט"ו] וז"ל: אמרו חז"ל חמשה מקראות אין להם הכרע, שאת, ארור, מחר, משוקדים וקם. ובזה אף על פי שאין לו לשנות הטעמים הכתובים, ויש שכתוב אתנחתא, מ"מ יש לומר בתכיפה אחת, והקב"ה יודע הכרעות. וכתב שם בפתחי שערים דהוא ע"ד התוס' הנ"ל שאע"פ שיש לנו טעמים, אין לנו הכרע בחמש פסוקים אלו.

[וע"ע בתוס' ר"ד על מגילה ג' א' שהקשה בהא דאיתא שם: ויבינו במקרא אלו הטעמים - דא"כ כיון שהיה ידוע להם הטעמים מדוע לא היה הכרע בפסוקים הנ"ל ולא תירץ כלום ע"ש. וע"ע באבן עזרא בראשית מ"ד, כ"ב עה": ועזב את אביו ומת וגו' שהקשה מדוע לא נמנה ג"כ הפסוק הנ"ל בהדי מקראות שאין להם הכרע ע"ש].

משנה. החיצונה היתה פרופה מן הדרום, ופנימית מן הצפון, מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון, הגיע לצפון הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שהוא מגיע לארון. הגיע לארון, נותן את המחטה בין שני הבדים. צבר את הקטרת על גבי גחלים, ונתמלא כל הבית כולו עשן. יצא ובא לו בדרך בית כניסתו, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון. ולא היה מאריך בתפלתו, שלא להבעית את ישראל.

מסקנת הגמ' שהכונה כבין שני בדי ארון, שהרי בבית שני לא היה ארון [שנגנו]. וכן העתיק הרמב"ם [פ"ד ה"א] שבבית שני שלא היה ארון היה מניחה על אבן השתייה.

כתב רש"י, שהתפילה קצרה ששנינו שהיתה ב'בית החיצון', היינו בהיכל. וכ"ה ברמב"ם [פ"ד ה"א] "ומתפלל שם בהיכל אחר שיצא תפלה קצרה שלא להבעית את העם שמא יאמרו מת בהיכל". וכתב המשנה למלך [ביאת מקדש פ"ג הי"ט], דפשיטא דתפלה זו אין לה שום רמז בכתוב אלא תקנת חכמים היא, וע"כ הוכיח מכאן דכל שנכנס הכהן להיכל לעבודה יכול לשהות בהיכל אפילו כל היום כולו ולא מתחייב משום ביאה ריקנית, דאל"ה איך התירו להשהות בהיכל להתפלל.

אמנם הגאון יעב"ץ כתב בספרו לחם שמים ליומא [נמצא ב'משנה לחם' הנדפס בסו"ס לחם שמים] שהיה בין ב' הפרוכות בשעה שהתפלל. וראה בשפתי צדיק [ליו"כ אות כז] שמעיר שלולי דברי רש"י שמפרש בבית החיצון בהיכל היה נראה לפרש בין ב' הפרוכות, כי אחרת למה שינו חז"ל הלשון וכתבו 'בית החיצון' במקום בהיכל' כמו בכמה מקומות [וכן דייק הג' יעב"ץ שם במשנה לחם].

והגאון ר' יעקב חיים סופר שליט"א כתב [קובץ בית אהרן וישראל שנה י"ז גליון א' ע' קיז והלאה], שאף על פי שהדברים מפורשים ומבוארים באר היטב בדברות רז"ל שתפילת כהן גדול בהיכל היתה ולא היתה בקדש הקדשים וכנ"ל, מכל מקום מצא לרבים מרבתינו ראשונים ואחרונים ז"ל שכתבו שהכהן הגדול היה מתפלל תפילתו בקדש הקדשים.

שרבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה ויקרא [כ"א י' דף ע"ר] כתב: "כהן גדול נכנס לפני ולפנים,

חוצה, שהיא פנימה לו. אמר אבי: תנאי היא. ואמר אבי: מסתברא כמאן דאמר פנימה שהיא חוצה לו, דתנן: מלמדיו אותו: הזהר שלא תתחיל מפניך שמה תכונה.

ראיית הגמ' היא מהמשנה בתמיד [ל"ג א'] לגבי קטרת של כל יום שהיה מתחיל בצד הרחוק ממנו כי מיד שמתחיל לצבור הקטרת על הגחלים מתחילים הם לבעור, וידיו עלולים להיכוות, לכך היה מתחיל בצד הרחוק ממנו. וכתב במרומי שדה, דמ"מ אינה ראייה גמורה, כי יתכן דדוקא בקטרת של כל יום שלא היה שהוא מרובה בין חתיית הגחלים ממזבח החיצון להקטרת הקטרת עליהם במזבח הפנימי, אבל בקטרת של יוה"כ שעבר זמן מרובה והאש שבגחלים נחלשה יתכן שאין לחשוש שיכונה מהקטרת שתבער. ומבואר בתורא"ש, שאלמלא החשש ד'שמה יכונה היה עדיף להתחיל מהצד הסמוך לכהן, כיון שאין מעבירים על המצוות.

וברמב"ם [פ"ד ה"א] העתיק כפי שמצדדת הגמ' שהיה מתחיל מהצד הרחוק ממנו.

דף נ"ג

תנו רבנן: ונתן את הקטרת על האש לפני ה' - שלא יתקן מבחוץ ויכניס, להוציא מלבן של צדוקין שאומרים יתקן מבחוץ ויכניס. מאי דרוש? כי בענן אראה על הכפרת - מלמד שיתקן מבחוץ ויכניס. אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר ונתן את הקטרת על האש לפני ה'. אם כן מה תלמוד לומר כי בענן אראה על הכפרת - מלמד שנותן בה מעלה עשן ...

מבואר שהצדוקים דרשו את הכתוב "ואל יבוא... כי בענן" כאילו בא ללמד שצריך לתקן מבחוץ ולהכניס, אך חז"ל קיבלו פירוש הפסוק על יבוא לקדש הקדשים כי אם בקטרת שראויה להעלות ענן בשעה שישמוה על הגחלים, והיינו קטרת כזו שמערב בה מעלה עשן [עפ"י המזרחי על פסוק זה].

וכן כתב הרמב"ם [פ"א ה"ז]: ומפי השמועה למדו חכמים שאין נותן הקטרת אלא בקדש הקדשים לפני הארון, שנאמר ונתן הקטרת על האש לפני ה'. עכ"ל.

ובדין קטורת שלא נתן בה מעלה עשן, ועונש מיתה על הקטרתה מצינו כמה דעות. בב"י [או"ח סי' קל"ג] כתב, ש'מעלה עשן' אינו נמנה בכלל סממני הקטרת, שכן לא בא אלא לתקנה שיהיה עשנה מתמר ועולה. ולפיכך המקטיר קטרת שלימה באחד עשר סמניה אלא שהיא חסירה 'מעלה עשן' אינו חייב כלום, והוסיף עוד, שיתכן שאפילו איסור אין בזה שמחסר המעלה עשן, ורק מצוה מן המובחר היא להוסיף מעלה עשן לקטרת. והוכיח הב"י דין זה מהגמ' לעיל [ל"ה א'] שמשמע שהאומנים מאלכסנדריא של מצרים פיטמו הקטורת לביהמ"ק אף שלא הכירו את העשב מעלה עשן, עיי"ש.

ובבאר שבע בכריתות [ו' א'] חלק על הב"י, ולדעתו מבואר בפשיטות מסוגיין שהמקטיר קטורת שלא נתן בה מעלה

עשן חייב מיתה. וכן תמה על הב"י במשנה למלך [פ"ב מכלי המקדש ה"ג]. ובשו"ת שער אפרים [סי' ט"ז] כתב, שגם הב"י יודה שאם לא נתן כלל עשב המעלה עשן חייב מיתה, אלא שאומני אלכסנדריא הכירו עשבים המעלים עשן אך לא את המין המסויים שהיה ידוע לבית אבטינס שהיה מעלה עשן דמיתמר זקוף כמקל, עיי"ש. והנה בשפת אמת כאן דקדק בסוגיא דכריתות דמשמע [לולי פרש"י] דחויב מיתה בחיסור אחת מכל סמני' הוא בכל השנה. ומנא ל' לגמ' זאת, דהרי משמע בגמ' כאן דרך ביוהכ"פ חייב מיתה מקרא דוכסה ענן הקטורת. וע"ש מש"כ בלשון הרמב"ם בזה ומש"כ ד"ל קצת דכיון דבני אהרן מתו משום קטורת זרה, א"כ הוי בזה גילוי מילתא דבכל קטורת שיש בה רק פסול במיתה, ונשאר השפ"א בזה בצ"ע.

אכן בחזון איש זבחים [סי' ט' ס"ק כ"א] פשיטא לו, דמעלה עשן כל השנה חייב מיתה וילפינן מיוהכ"פ ע"ש בדבריו באריכות, ובסוף דבריו מסיים "וצ"ע בכל זה אחרי שאין לנו דברים מפורשים בזה בגמ' וראשונים", ע"כ.

[וע"ע בתוס' ישנים לעיל שם, ובמנחת חינוך מצוה ק"ג, ובעבודת ישראל קנ"ג א' - קנ"ח ב', ובשושנים לדוד במשנתינו].

... ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית! - אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן - כגון ששגג בביאה, והזיד בהקטרה. רב אשי אמר: אפילו תימא הזיד בזו ובזו, כגון דעייל שתי הקטרות, אחת שלימה ואחת חסירה. אביאה לא מיחייב - דהא עייל ליה שלימה, אהקטרה מיחייב - דקא מקטיר קטורת חסירה ...

מבואר בגמ', שאף באופן שאינו חייב על ה'ביאה ריקנית' כגון שהכניס הקטרה כשרה, מ"מ חייב על הקטרה חסירה אם הכניס יחד עימה הקטרה חסירה. וכן פסק הרמב"ם [פ"ה הכ"ה]. וכתב הריטב"א, דאם הכניס שניהם אך הקטיר את החסירה לבדה אף משום ביאה ריקנית יש כאן. וכתב בזבח תודה, דמשמע מיניה שדוקא אם הקטירה לבדה, אבל אם הקטיר שניהם אף שמתחילה הקטיר החסרה כיון שלבסוף הקטיר השלימה ודעתו היה בעת ביאתו להקטירה, אינו חייב משום ביאה [ועיי' משנה למלך ביאת מקדש פ"ג סוף ה"ט ובאבני נזר או"ח סי' כ"א ס"ק ו' ובכלי חמדה יוה"כ ס"א].

יצא ובה לו דרך כניסתו. מנא הני מילי? - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אמר קרא ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים, וכי מה ענין גבעון אצל ירושלים? אלא מקיש יציאתו מגבעון לירושלים לביאתו מירושלים לגבעון. מה ביאתו מירושלים לגבעון - פניו כלפי במה כדרך ביאתו, אף יציאתו מגבעון לירושלים - פניו כלפי במה כדרך ביאתו. וכן כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנן, וישראל במעמדן, כשהן נפטרינן - לא היו מחזירין פניהן והולכין, אלא מצדדין פניהן והולכין, וכן תלמיד הנפטר מרבו לא יחזיר פניו וילך, אלא מצדד פניו והולך ...

וכן נפסק כל זה ברמב"ם [פ"ב מכלי המקדש ה"ב, ופ"ז מבית הבחירה ה"ד, ופ"ה מת"ת ה"ו].

בשו"ת שער אפרים [ס"י ע"ח] נשאל אם אדם חייב לעמוד בפני רבו סומא, וכתב דיש להוכיח מסוגין דיש דין כבוד גם לרבו סומא, שהרי רב יוסף היה סגי נהור ומ"מ טרח רבא לנהוג כבוד ברב יוסף. אלא דכתב דיש לדחות דאדרבא מכאן ראייה להיפך, דהא כשנודע הדבר לרב יוסף בירכו דתרום רישך אכולא כרכא, ואי נימא דמצד הדין היה רבא חייב בזה מאי רבותא דרבא שעשה כן ואמאי בירכו רב יוסף מאחר שרבא היה חייב בזה, שוב דכתב דיש לומר דאע"ג דחייב בכבוד רבו סומא, מ"מ בודאי אינו מחויב עד דמנגפין כרעיה דמא.

בערוך השלחן [ס"י קכ"ג ס"ק ה'] לגבי הדין המבואר בהמשך הגמ' שהמתפלל צריך לפסוע לאחוריו כתב: ויש להסתפק אם יוצאין בהפסיעות כשפוסע לצדדין משום דלפעמים מאחוריו דחוק המקום ואולי גם לצדדין הוה כנפטר מלפני המלך וכו', ונ"ל ראי' לזה מהא דאמרינן ביומא [בסוגיא] וכן כהנים בעבודתם וכו' לא היו מחזירין פניהם והולכין אלא מצדדין פניהם והולכין. וכן תלמיד הנפטר מרבו וכו' מצדד פניו והולך, ע"ש. וכן אני נוהג במקומות שיש דחק גדול מאחוריים. עכ"ל.

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו, ואחר כך יתן שלום. אמר ליה רב מרדכי: כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו - התם איבעיא ליה למיקם, משל לתלמיד הנפטר מרבו, אם חוזר לאלתר - דומה לכלב ששב על קיאו ... ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל, שנאמר מימינו אש דת למו ואומר יפל מצדך אלף ורבעה מימינך ... רבא חזייה לאביי דיהיב שלמא לימינא ברישא. אמר ליה: מי סברת לימין דידך? לשמאל דידך קא אמינא, דהוי ימינו של הקדוש ברוך הוא. אמר רב חייא בריה דרב הונא: חזינא להו לאביי ורבא דפסעי להו שלש פסיעות בכריעה אחת.

דין הג' פסיעות בסוף התפילה, וטעמם

הרי"ף והרא"ש העתיקו דין זה בברכות [ספ"ה], וכתב הטור [ס"י קכ"ג], יש נוהגין לומר 'שלום בשמאל ושלום בימיני' - עושה שלום במרומיו וכו', וראיתם מסוגיין שמשום רבי שמעיה אמרו נותן שלום בימינו ואח"כ בשמאלו, פירוש בימינה של שכינה שהיא כנגדו שהוא שמאלו. וכתב אבי העזרי שאין לאומרה, שאין פירושו שיאמר שלום בימיני וכו', אלא כשאומר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאלו וכשיאמר הוא יעשה שלום הופך פניו לצד ימינו. וכ"כ הב"י שם בשם המרדכי וסמ"ק. וכתב עוד המרדכי, שהורגלו להשתחוות לפנייהם כעבד הנפטר מרבו.

עוד בב"י בשם רבינו האי טעם לג' פסיעות אלו, דתפלות נגד תמידין וכשהכהן היה עולה למזבח עם איברי התמיד היה עולה דרך ימין ומקיף ויורד דרך שמאל ובין כבש למזבח היו ג' רובדים של אבן ויורד בהם ג' פסיעות על עקב ואנו עושין כמו

שהם היו עושין. ובארחות חיים כתב טעם לשלש פסיעות שלאחר התפילה, כנגד שלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת מתן תורה. ועוד נמצא בהגדה שמושה רבינו ע"ה נכנס בחושך ענן וערפל לפני הקדוש ברוך הוא, וכשיצא יצא מאלו השלשה, ולכן אנו עושים שלש פסיעות ע"כ. ושבלי הלקט כתב בשם הגאונים טעם לשלש פסיעות, מפני שכשאדם עומד בתפילה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו וכיון שנפטר מתפילתו צריך לפסוע שלש פסיעות לאחוריו כדי שיצא ממקום קדושה ויעמוד במקום חול, וראיה לדבר שכן הוא, כיון שחוזרים לאחוריהם שלש פסיעות נותנים שלום זה לזה כלומר עד עכשיו היינו במקום קדוש ויצאנו למקום חול. וכתב ה"ר מנחם [ספר המנוחה תפילה פ"ה ה"י] דהני שלש פסיעות ילפינן להו מדכתיב [יחזקאל א' ז'] "ורגליהם רגל ישרה" - "ורגליהם" תרי, "רגל" חד, ויש אומרים שש דהא כתיב בתריה "וכף רגליהם ככף רגל עגל", ואף על גב דשלש פסיעות אשכחן ששה לא אשכחן, סבירא ליה דפסיעה אינה אלא כשמניע שתי רגליו, וכן מנהג חכמי צרפת, ויש אומרים שהשלשה [ר"ל הנותנים] הם בשובו למקומו שיש לו לחזור בשלש פסיעות כאשר בתחלה. וכסברא אחרונה כתב האבודרהם.

בשו"ע [סימן קכ"ג סעיף א'] כתב: כורע ופוסע ג' פסיעות לאחוריו, בכריעה אחת, ואחר שפסע ג' פסיעות בעודו כורע, קודם שיזקוף, כשיאמר עושה שלום במרומיו, הופך פניו לצד שמאלו; וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו, הופך פניו לצד ימינו [כפירוש שכתבו הראב"ה המרדכי והסמ"ק]; ואח"כ ישתחוה לפניו, כעבד הנפטר מרבו [כש"כ המרדכי]. וכתב הרמ"א: ונהגו לומר אח"כ י"ד שיבנה בית המקדש כו', כי התפלה במקום העבודה ולכן מבקשים על המקדש שנוכל לעשות עבודה ממש [ד"ע].

ו**כתב המג"א** [ס"ק א'], שמעתי עוד טעם לג' פסיעות הללו, דבזכות ג' פסיעות זכה נבוכדנצר להחריב בית המקדש ולכן אנו פוסעים ג' פסיעות ומתפללין שיבנה בית המקדש, ובאמת בגמרא [סנהדרין צ"א א'] איתא ארבע פסיעות, אמנם במדרש רבה [שה"ש פ"ג פ"ד] ובזוהר [מקץ עמ' תמ"ז] איתא ג' פסיעות וכ"ה בזוהר. ופשוטו של דבר הטעם שפוסע לאחוריו שהוא כעבד הנפטר מרבו. ובמשנ"ב [ס"ק ב'] הביא הטעם הנ"ל שהוא כנגד הפסיעות של נבוכדנצר.

עוד כתב המג"א [ס"ק ד'] שכשהופך לימינו אומר "הוא יעשה שלום עלינו", ודלא כהאומרים עלינו ועל כל ישראל. וכתב המשנ"ב [ס"ק ה'], ש"על כל ישראל" יאמר כשמשתחוה לפניו.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק א' ג'], שיעור הכריעה שכורע ופוסע שהוא כדי שיתפקקו כל חוליותיו שבשדרה [א"ר כאן וביאור הלכה ס"י ק"ג]. והאמירה "עושה שלום וכו'" היא אחר שפסע, ולא כאותן שאומרים עושה שלום בעוד שפוסעין דאין נכון לעשות כן וכן הדין בעושה שלום דקדיש.

שלא יחזור למקומו מיד

הרי"ף והרא"ש [שם בברכות] העתיקו מה שאמרו כאן שאם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו. וביאר הטור [סי' קכ"ג], שהטעם הוא כי סופו הוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו כדי ליפטר מרבו כיון שחוזר אליו מיד. וכתב הב"י בשם מהר"י אבוהב עפ"י המנהיג, שמאחר שזה כשיפסע אלו הפסיעות וחוזר נראה שמה שחוזר לאחוריו לא היה מצד שסיים תפילתו והוא נפטר מרבו א"כ זאת התנועה שעשה היא תנועה משובשת, ודומה בזה לכלב ששב על קיאו שהנה בשעה שהוא משליך הקיא נראה שהוא משליך אותו מצד שאין לו תועלת בו, ואח"כ כשחוזר ואוכלו נראה שאין הדבר כן, א"כ דבר מגונה הוא במה שהקיא אותו. והרשב"א כתב בתשובה [ח"א סי' תלו וסי' תרעה] שאלת שליח ציבור שהתפלל לעצמו אם יכול לחזור למקומו מיד כשירצה לחזור ולהתפלל להוציא את הרבים, לפי שתלמיד אחד אמר לך משמי שהוא מותר ואמרת שאתה תמה על זה ותלית הטעות בתלמיד. מה שאמר התלמיד אין בו שום שגגה אילו רצה השליח ציבור לעשות כן, ולא ראיתי לאחד מן הגדולים שמיחה בדבר זה, אף על פי שכל שלוחי ציבור עושין כן, אדרבה נראה שצריך לעשות כן. ושמעתי מפי גדולי האשכנזים ששלוחי ציבור שלהם עושין כן אלא שממתינין שם מעט כדי הילוך ארבע פסיעות, ע"כ. והרמב"ם [פ"ט מתפילה ה"ג] כתב, אחר שיפסע שליח ציבור שלש פסיעות ויעמוד מתחיל ומתפלל בקול רם ומשמע שאין שליח ציבור חוזר מיד, אך כתב הב"י שנהגו העולם כדברי הרשב"א.

וכתבו הרי"ף והרא"ש שם, שצריך לעמוד במקומו עד שמתחיל ש"ץ חזרת התפילה, ויש מי שאומר עד שמתחיל קדושה. והרמב"ם [פ"ט ה"ד] כתב כמאן דאמר עד דמטי שליח ציבור לקדושה. וכתב האבודרהם בשם הראב"ד, שכשהוא מתפלל יחידי ממתין כדי שיעור זה. אבל רבינו ירוחם כתב, נראה כי ביחיד כלומר כשמתפלל יחיד אינו חוזר מיד אלא ישהה מעט, וכן נראה מהגמ' [ברכות ל' ב'] שיששה בין תפילה לתפילה כדי שתתחולל דעתו עליו, ומפרש בירושלמי [פ"ד ה"ו] דהיינו כדי הילוך ד' אמות. כתוב בשבלי הלקט בשם הגאונים, בני אדם המסיימים תפילתם קודם הציבור אין להם רשות להחזיר פניהם לציבור עד שיסיים שליח ציבור תפילתו.

בשו"ע [סימן קכ"ג סעיף ב'] כתב : במקום שכלו ג' פסיעות יעמוד, ולא יחזור למקומו עד שיגיע ש"ץ לקדושה, ולפחות עד שיתחיל שליח צבור להתפלל בקול רם. וכתב הרמ"א : והש"ץ יעמוד כדי הילוך ד' אמות, קודם שיחזור למקומו להתפלל בקול רם [כמש"כ בתשו' הרשב"א]; וכן יחיד המתפלל יעמוד במקום שכלו פסיעותיו כשיעור זה, קודם שיחזור למקומו [כמש"כ ב"י בשם רבינו ירוחם וירושלמי]. יחיד שמתפלל בצבור וסיים תפלתו קודם לש"ץ, אסור להחזיר פניו לצבור עד שיסיים ש"ץ תפלתו [כמש"כ ב"י בשם שבולי הלקט].

כתב הט"ז [ס"ק ג' ד'] שמה שהביא הב"י ראה לדברי רבינו ירוחם מהגמ' שצריך שיששה כדי שתתחולל דעתו עליו, ר"ל

כמו שמצינו דהוה זה שיעור שהייה לענין בין תפלה לתפלה, ה"נ מקרי זה שיעור שהייה אם יחזור למקומו שהתפלל. וביאור מה שאמרו ש"דומה ככלב ששב אל קיאו" אם שב מיד, שכיון שחוזר תכף משמע שמה שהתפלל אינו נוח לו ורוצה להתפלל שנית מה שהתפלל כבר, וא"כ מבזה הוא תפלתו. ונתנו שיעור ההמתנה עד תפלת הש"ץ דנראה לכל שחוזר בשביל לכוין למה שיאמר הש"ץ, והש"ץ עצמו שיעורו כדי הילוך ד' אמות, וכן היחיד המתפלל כמ"ש הרמ"א, ובזה מראה לכל שאינו חוזר ואין ביזוי לתפלה שהתפלל. ונראה, דאפילו אם אין חוזר תכף למקומו לא יאמר תחנון תכף אחר שעקר רגליו אלא ימתין כדי הילוך ד"א. ובמשנ"ב [ס"ק ט'] כתב, שאם האריך בתפלתו ובעת שפסע הגיע הש"ץ לקדושה יכול לחזור תיכף למקומו לומר קדושה, ואף דמהרי"ל היה נוהג דכשהיה מסיים י"ח והש"ץ נפל על אפיו אז היה נשאר במקומו שפסע שם ונפל ג"כ על אפיו עם הצבור בשוה ולא היה חוזר תיכף למקומו קדושה שאני שטוב יותר לאומרה במקומו כמו שאר הקהל [ועיין סימן קל"א ס"ב לענין נפילת אפים מה שכתוב שם במ"ב]. ובביאור הלכה [ד"ה ולא] הביא דברי הט"ז הנ"ל שכתב דאפילו אם אין חוזר תיכף למקומו לא יאמר תחנון תיכף אחר שעקר רגליו אלא ימתין כדי ד"א, וציין לבה"ט [ס"ק ה'] שמפקפק בדינו, וכן בפמ"ג [סי' קל"א ס"ד במ"ז] כ' שאינו יודע מנ"ל הא, ומדברי מהרי"ל לא משמע כן ע"ש.

עוד כתב הט"ז [ס"ק ה'], שהאיסור להחזיר פניו לציבור, הוא אף על פי שעדיין עומד במקום שכלו פסיעותיו לא יחזור פניו לראות העומדים אחריו, כי יגרום ביטול כוונה לאותם המתפללים עדיין שיסתכל בהם, ובחנם כתב מו"ח הב"ח ז"ל שפסק זה סותר מה שפסק כבר שימתין עד שיאמר הש"ץ קדושה דהיינו בחזרתו למקומו. והמג"א [ס"ק ט'] כתב בשם הלבוש הטעם שלא יחזיר פניו, שלא יחשדוהו שדילג. וכשמתחיל הש"ץ רשאי להחזיר פניו אבל לחזור למקומו אסור עד שמגיע לקדושה, דלא כהב"ח. ובמשנ"ב [ס"ק י"ב] העתיק ב' הטעמים הנ"ל לאיסור החזר פניו למתפללים. ובביאור הלכה [ד"ה אסור] כתב נפק"מ בין הטעמים, אם סיים הש"ץ תפלתו ורוב הציבור עומדים, שלפי טעם מהט"ז שהוא מצד שמבטל כוונתם נראה דיש להחמיר בזה, ולטעם השני שהוא מצד שיחשדוהו שדילג מותר [ר"ל, שהרי גם הש"ץ סיים], וכן משמע מפמ"ג, ולמעשה יש לעיין בזה.

כתב המג"א [ס"ק ה'] על הדין שצריך לעמוד במקומו, שחייב לכוין רגליו כמו בתפלה [ור"ך בית כ"ז עיי"ש, ובס' בנימין זאב סי' קפ"ז]. ובמשנ"ב [ס"ק ו'] העתיק דין זה דוקא בזמן שאומר 'עושה שלום', וכתב בביאור הלכה [ד"ה יעמוד], שדין זה לא נמצא בבנימין זאב כמו שהעיר הא"ר, וגם ברד"ך לא מצא דהוא מיירי שם רק מקדושה, ומ"מ נ"ל דיש להורות כן עכ"פ בעושה שלום.

עוד כתב המג"א [ס"ק ו'] בשם לחם חמודות, שהכסף משנה כתב שאם רוצה עומד שם ואינו חוזר למקומו, אבל לפי

סברת האומרים שהטעם דבעינן ו' פסיעות [ע' לעיל], א"כ צריך ג"כ לפסוע ג"פ לפניו, ומה"ט מקפידין שלא יעבור אדם לפניו ביעוד שעומדין שם שלא להפסיק בין ה' פסיעות [עס' צ"ה ס"א ומ"ש סי' קכ"ד וסימן קל"א ס"ב]. וכתב **המשנ"ב** [ס"ק ח'], שעפ"י דברי המג"א קצת מקפידין שלא יעבור אדם לפניו ביעוד שעומדין במקום שפסע שלא יפסיק זה בין ששה פסיעותיהם אבל מ"מ ע"י קפידתם טועים כשרואים מי שרוצה לעבור לפניו הם ממהרים לחזור למקומם קודם שיתחיל הש"ץ התפילה שהוא מעיקר הדין.

עוד כתב **המג"א** [ס"ק ח'], **שהב"ח** פסק כמ"ש **האבדוריהם** בשם **הראב"ד** שיחיד המסיים תפילתו צריך לשהות כשיעור שיגיע ש"ץ לקדושה, ולא כמו שפסק **הרמ"א** דסגי בשיהוי ד' אמות, והדין של שיהוי ד' אמות בין תפילה לתפילה היינו משום דצריך לחזור ולהתפלל, אבל בלא"ה הוא ככלב, ע"כ. וכן משמע **בתשובת הרשב"א**. וגם מש"כ **הרבינו ירוחם** ישהא מעט י"ל שכונתו כשיעור הזה [ר"ל, שהש"ץ יגיע לקדוש, ולא כמ"ש הב"י והרמ"א], וכן משמע למעיין שם. ומ"מ כתב [ס"ק ו'] בשם **לחם חמודות**, שכשאומרים פיוטים חוזר כשש"ץ מתחיל י"ח וא"צ להמתין לקדושה. וכן העתיק כל זה **המשנ"ב** [ס"ק ט' י"א], וכתב שאם צריך לחזור ולהתפלל שנית לתשלומין דאז לכו"ע די כדי הילוך ד"א דהכל יודעין שחזרתו הוא להתפלל שנית ומ"מ במקום הדחק יש להקל דאף בזה די בד"א.

עוד כתב **המג"א** [ס"ק ז'], שמדינא יכול הש"ץ לחזור מיד דביחיד נראה כאלו רוצה לחזור ולהתוודות והוא ככלב וכו' [ועס' תר"ז ס"ד], אבל בש"ץ הדבר ידוע שעושה כן להוציא רבים י"ח. ו**בביאור הלכה** [ד"ה והש"ץ] כתב, שמדברי **הגר"א** משמע דמדינא צריך להמתין כדי ד"א, שהוא נכלל במה שפסק בסימן ק"ה דבין תפלה לתפלה צריך להמתין כדי ד"א עיין שם, וכן פסק בספר **מגן גבורים** בשם **הערוך**. ועי' **פמ"ג**.

כיצד פוסע ושיעור הפסיעות

כתב **הב"י** בשם **הגהות מיימוניות**, שרגל שמאל יפסע תחילה, דאמרינן בשוחר טוב [תהלים לה עה"פ "כל עצמותי תאמרנה"] רגל שמאל לשלש פסיעות שאחר תפילה. ומהר"י **אבוהב** כתב בשם **ארחות חיים**, שרגל ימין יפסע תחלה, וכמו שאמרו חז"ל [יומא נ"ח ב'] כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, ואמרינן נמי [מנחות ל"ד א'] כי עקר אינו כרעא דימינא עקר ברישא. וזה לשון ספר **אהל מועד**: "אין מוסיפין על שלש פסיעות אלו, ונהגו לעקור תחלה רגל של שמאל ואח"כ של ימין, אך בעל המפתח כתב שעוקר של ימין תחלה, ושיעור פסיעות אלו לכל הפחות הוא שיתן גודל בצד עקב, ע"כ. ובשבלי הלקט כתב שרגל שמאל יפסע תחלה מההיא דשוחר טוב, ע"כ.

והכריע **הב"י**, שמאחר שנמצא מפורש במדרש לעקור של שמאל תחלה, הכי נקטינן. וההיא דכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין אינו ענין לזה, דהכא אינו פונה לשום צד.

וכתב עוד מהר"י **אבוהב**, שנראה מפשטא דגמרא ומלשון הטור ולשון הפוסקים שאין לומר "עושה שלום" אלא לאחר שעקר שלש פסיעות, אבל מה אעשה שכל העולם אין נוהגין בזה הדרך. וצריך עיון. ובתורות הדשן כתב להדיא, שיפסע תחלה ואח"כ יתן שלום, וכן ראוי לנהוג מאחר שבגמרא אמרו שיפסע ואח"כ יתן שלום, וכן כתבו ג"כ כל הפוסקים, ומה לנו ולמנהג טעות שלא נהגו כן.

בשו"ע [סימן קכ"ג סעיף ג'] כתב : כשפוסע, עוקר רגל שמאל תחלה; ושיעור פסיעות אלו, לכל הפחות, הוא כדי שיתן גודל בצד עקב. וכתב **הרמ"א** : ולכתחילה לא יפסיע פסיעות גסות יותר מזה. ב"י בשם א"ח וד"ע, לפי הטעם שכתב ב"י לג' פסיעות בשם ר' האי [לישנא דהרמ"א אינו מדוקדק דהו"ל לכתוב בלשון וי"א דהא חולק על המחבר דס"ל לכל הפחות ומשמע דפסיעות גסות יותר עדיף. משנ"ב ס"ק י"א].

כתב **הט"ז** [ס"ק ו'], הטעם במה שעוקר שמאל תחלה, דבעקירה זו חולק כבוד לשכינה, והיינו לימין השכינה שהיא שמאל האדם כדלעיל. ובמג"א [ס"ק י'] כתב הטעם, משום דמסתמא עוקר אינו כרעיה דימינא ברישא, לכן בשמאל דמראה כאלו כבד עליו ליפטר מלפני המקום [ועמ"ש סימן צ"ז], ומה"ט אטר רגל עוקר שמאלו שהוא ימין דעלמא תחלה. עוד הביא בשם **לחם חמודות** כטעם הט"ז הנ"ל, וכתב שלפ"ז גם אטר צריך לפסוע בשמאל תחלה, וקצת נוהגין לפסוע רגל הימיני אל השמאלי ואח"כ פוסעין בשמאל. ובמשנ"ב [ס"ק י"ג] העתיק את הטעם הראשון של המג"א שהוא מצד שכבד עליו להיפרד מהמקום, וכתב **בביאור הלכה** [ד"ה כשפוסע] שאמנם הבה"ט סתם כהט"ז, אך הח"א והגר"ז העתיקו את טעם הראשון של המג"א ולכן באיטר נשתנה הדין.

וכתב **במשנ"ב** שם, שסדר הג' פסיעות אלו הוא שתחלה יפסיע ברגל שמאל פסיעה קטנה ואח"כ יפסיע בשל ימין פסיעה גדולה ואח"כ יפסיע בשמאל באופן שיהיו רגליו שווים. וכתב **הביאור הלכה** [ד"ה ושיעור], **דרבינו מנוח** סובר דכל פסיעה הוא מהנעת שתי הרגלים ולדידיה צריך לעשות באופן זה יפסע תחלה רגל שמאל ואח"כ פוסע של ימין ומעמידו בשוה עם השמאל וזה נחשב לפסיעה אחת וכן יעשה ג' פעמים, והחזיקו הל"ח והא"ר בדבריו והביאם הפמ"ג, מ"מ לא רצה לסתום כן מפני שהרבה אחרונים העתיקו את דברי הארחות חיים להלכה הלא המה הלבוש סובר כוותיה דפסיעה הוא מהנעת רגל אחד וכן השע"ת בשם הברכ"י והח"א העתיקוהו להלכה וכן הגר"א בסימן זה ד"ה ושיעור העתיק ג"כ לשון המובא בארחות חיים שאלו הפסיעות צריך שיהיה עקב בצד גודל וגודל בצד עקב ככהנים וידוע דזה הלשון מורה על הנעת רגל אחד וכמו שכתב הל"ח בעצמו.

עוד כתב **המג"א** [שם] בשם **הב"ח**, שאם יש דוחק בבית הכנסת רשאי לפחות משיעור גודל בצד עקב ולסמוך על **הרשב"א** שכתב [בתשובה סי' שפ"א] שאין שיעור לפסיעות אלו,

ההוא דנחית קמיה דרבא, אמר: יצא והניחו על כן שני שבהיכל, נטל דם הפר והניח דם השעיר. אמר ליה: חדא כרבנן וחדא כרבי יהודה? אימא: הניח דם השעיר ונטל דם הפר.

כתב רש"י, שנהגו גם בימיהם לחזור בתפילת מוסף של יוה"כ על כל סדר עבודת היום, כאשר טנו עושים בימינו, וביאר לעיל [ל"ו ב' ד"ה ההוא דנחית] שהטעם למנהג זה הוא עפ"י הכתוב [הושע יד] "ונשלמה פרים שפתינו".

וכן כתב הר"ן [ו' א' מדפי הרי"ף ד"ה ומהא] דמדאמרין לעיל [יומא ל"ו ב'] ההוא דנחית קמיה דרבא ועבד כרבי מאיר כלומר כשהזכיר וידויו של כהן גדול דעליה קיימין התם שמעין שמנהגם היה להזכיר ולומר סדר עבודתו של כהן גדול ביום הכפורים, וכן הוכיח מסוגיין. וכתב הב"י [ס"י תרכ"א], וכן נהגו העולם לקרות סדר עבודת כהן גדול ביום הכפורים ויש פייטנים שסידרו אותה בענין פיוט ויש כמה מיני סדרים והסדר הפשוט לקרות בני ספרד הוא סדר אתה כוננת שיסד יוסי בן יוסי כהן גדול ויש בו כמה דברים שאינם כהלכה ואין לתמוה עליו שהרי כתבו התוספות [לעיל ח' א' ד"ה דכולי] גבי טבילה בזמנה מה שעשה רבינו אליהו באזהרות שלו טבילה בזמנה ועל ארבע גדילים יתד על אונך תכסה הגדולים מנהגם היה שלא היו מקפידין לכתוב כהלכתא כמו שיסד על סתם נסקלים דנתם ונתחייב תסקולוהו ויאמר המלך תלוהו היינו כרבי אליעזר דפרק נגמר הדין [סנהדרין מ"ה ב'] כל הנסקלין נתלין ודלא כרבנן דאמרי אין נתלה אלא מגדף ועובד עבודה זרה. והביא הב"י ההגהות שצריך להגיה בסדר אתה כוננת למען ירוץ קורא בסדר עבודה אליבא דהלכתא. כתב בסדר עבודה [תשלום אבודרהם עמ' 64] "מיד יקבל את כבש התמיד ועשהו כהלכתו ככל השנה כולה". זה טעות דהא תנן בפרק אמר להם הממונה [ל"א ב'] הביאו לו את התמיד וקראו ומירק אחר שחיתו על ידו ובגמרא [ל"ב ב'] מאי קראו אמר עולא לישנא דקטלא הוא אמר רב נחמן בר יצחק מאי קרא [ירמיה מו כ] עגלה יפהפיה מצרים קרץ מצפון בא בא מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מלכא יאייא מצרים קטולין מציפונא ייתון עלה ופירש רש"י במתניתין ומירק אחר. וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשירה אלא בכהן גדול וצריך למהר ולקבל בשבילו אי נמי על ידו לשון אחריו וסמוך לו. ונתבאר בגמרא [ל"ב ב'] שאין כהן גדול שוחט אלא רוב השני סימנים ולפי שאינו שוחט לגמרי קתני לשון קרצו. ומעתה לא היתה עשיית התמיד ביום הכפורים כהלכתו ככל השנה כולה אלא כך יש לגרוס מיד יקבל את כבש התמיד ושוחט בו רוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה ומקבל את הדם וזרקו על המזבח כמצותו וזהו לשון הרמב"ם [פ"ד ה"א]. ותימה על רבי דוד אבודרהם שהביא [שם] בקיאות הגמרא ולא שת לבו לטעות הנוסחא.

עוד כתוב שם "לפנים יכנס להקטיר את הקטורת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האיברים". אין זה מכוון, דמשמע שהקריב הראש והאיברים היה בפנים וזה ודאי אינו לכך צריך להגיה ולכתוב "ויצא והקריב את הראש ואת האיברים". ואחר התמיד יקריב הפר ושבעת כבשים של מוסף היום, כך צריך לגרוס אחר "וינסך את היין בכל כלי

יושר", לפי שנחלקו בכך [להלן ע' א'] רבי עקיבא ורבי אליעזר, שלרבי עקיבא פר העולה ושבעת כבשים קרבים עם תמיד של שחר ולרבי אליעזר קרבים עם תמיד של בין הערבים, וכל המחברים פסקו כרבי עקיבא, וכבר הזכיר זה האבודרהם. עוד כתוב שם דבר "והביאו לו שני שעירים" גם זה טעות שלא היו מביאים אותם אליו אבל הוא היה הולך למקום שהשעירים שם, שכן שנינו [לעיל ל"ז א'] בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ואם כן כך יש לגרוס דרך ובא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ושם שני שעירים והגריל עליהם שני גורלות, והאבודרהם לא שת לבו גם לזאת. עוד כתוב שם "גורל ימין שהוא של שם יתנהו על השעיר" צריך להגיה "גורל שהוא של שם", שהרי לא היה תמיד עולה בימין אלא פעמים בימין פעמים בשמאל. אמנם יש ליישב גירסת ימין, שהוא כשישראל היו בתכלית השלמות שאז היה עולה תמיד בימין [עיין שם ל"ט א'].

ועיי"ש בב"י עוד כמה תיקונים בסדר "אתה כוננת".

דף נ"ז

תנא: כשהוא מזה, אינו מזה על הפרוכת אלא כנגד הפרוכת. אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: אני ראיתיה ברומי, והיו עליה כמה טיפי דמים של פר ושעיר של יום הכפורים. - ודילמא דפר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה הו? - דחזא דעבידי כסדרן. ותנן נמי גבי פר העלם דבר של צבור כי האי גוונא: כשהוא מזה - לא היו נוגעין בפרוכת, ואם נגעו - נגעו. אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: אני ראיתיה ברומי, והיו עליה כמה טיפי דמים של פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה. - ודילמא דפר ושעיר של יום הכפורים ניהו? - דחזנהו דעבידי שלא כסדרן.

בסמ"ג [מצוה ר"ג] פסק כרבנן לגבי פר כהן משיח, וכתב בליקוטי הלכות שה"ה לעניין פר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז ויוה"כ.

בשיח יצחק כתב בתחלה לפרש, שמה שהגמרא מביאה לדוגמא מפר העלם דבר של צבור, שכמו ששם אם נגעו נגעו, היינו דרך לכתחלה צריך להזות על הקרקע, אבל בדיעבד אם הזה על הפרוכת כשר, ה"נ כן הוא בפר ושעיר של יום הכפורים, וכן הוא בירושלמי.

שוב כתב דבגמ' משמע דמעבד אהוה על הפרוכת ולא על הקרקע, ומה שאמר אם נגעו נגעו היינו שאם הזה על הקרקע ונתן על הפרוכת מזה שלא במתכוון אין כאן עכוב. [ועיין בהגהות מהרש"ם כאן שישנו רבותא דפרוכת לא בעי כבוס עיין שם].

בגבורות ארי כתב כאן מהלך שלישי, דביוה"כ פ מעבד בדיעבד אם הזה על הפרוכת, ובפר העלם דבר של ציבור אינו מעבד, וטעם הדבר שכיון שאנו חוששין שבצד החיצון של הפרוכת יש לו כבר קדושת ק"ק, א"כ אינו יוצא ידי חובת הזאה, דבעינן שההזאה תהיה בהיכל ולא בק"ק, כדכתיב בקרא אהל מועד. משא"כ בפר העלם דבר של ציבור לא כתיב אהל מועד אלא פרוכת, לכן אם הזה בדיעבד על הפרוכת כשרה.